

Жигитбекова Б.Д.¹ Арходжаева Г.¹

¹Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті
Алматы, Қазақстан

МЕКТЕП ПСИХОЛОГТАРЫНЫҢ КӘСІБИ ҚАСИЕТТЕРІН ЗЕРТТЕУДІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕСІ

Аңдатпа

Психолог өзінің кәсіби маңызды қасиеттерін тәрбиелеу және қалыптастыру процесінде және психологиялық тәжірибені дамытқан клиенттермен жұмыс жасау кезінде моральдық және этикалық мінез-құлық нормаларын сақтай отырып құзыретті, білікті маман болады. Кәсіби маңызды қасиеттер (КМҚ) - бұл қызмет субъектісінің қызмет тиімділігі мен оны игерудің сәттілігіне әсер ететін жеке қасиеттері. Психологтың КМҚ олардың кәсіби қызметтегі моральдық – этикалық мінез-құлық нормаларын сақтауы кәсіби құзыреттілікті бағалау көрсеткіштерінің бірі болып табылады, оның әлеуметтік бейімделуін, өзін-өзі реттеу және көп деңгейлі рефлексия қабілетін қамтамасыз етеді.

Кілттік сөздер: кәсіби маңызды қасиет, мектеп психологы, жауапкершілік қасиет, тыңдай білу қасиеті.

Б.Д. Жигитбекова¹ Арходжаева. ¹

¹Казахский Национальный педагогический университет имени Абая

ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА ИЗУЧЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КАЧЕСТВ ШКОЛЬНЫХ ПСИХОЛОГОВ

Аннотация

Компетентным, квалифицированным психолог становится в процессе воспитания и формирования у себя профессионально важных качеств и, соблюдая моральные и этические нормы поведения при работе клиентами, которые выработала психологическая практика. Профессионально важные качества (ПВК) являются индивидуальными качествами субъекта деятельности, влияющими на эффективность деятельности и успешность её освоения. ПВК психолога, соблюдение им морально – этических норм поведения в профессиональной деятельности является одним из показателей оценки профессиональной компетентности, обеспечивают его социальную адаптированность, способность к саморегуляции и многоуровневой рефлексии.

Ключевые слова: профессионально важные качества, школьный психолог, ответственность, умение слушать.

B.D. Zhigitbekova¹, Arhodzhatva G. ¹

¹Abay Kazakh National Pedagogical University

THEORETICAL PROBLEM OF STUDYING THE PROFESSIONAL QUALITIES OF SCHOOL PSYCHOLOGISTS

Abstract

A competent, qualified psychologist becomes in the process of education and formation of professionally important qualities and, observing the moral and ethical standards of behavior when working with clients, which have been developed by psychological practice. Professionally important qualities (PVK) are individual qualities of the subject of activity that affect the effectiveness of the activity and the success of its development. The professional competence of a psychologist, their compliance with moral and ethical norms of behavior in professional activity is one of the indicators of professional competence assessment, ensure their social adaptation, ability to self-regulation and multi-level reflection.

Keywords: professionally important qualities, school psychologist, responsibility, ability to listen.

Жауапкершілік

Қазіргі орыс тілінде "жауапкершілік" ұғымы "өз іс-әрекеттерінде, әрекеттерінде біреуге есеп беру қажеттілігі, міндеті" деп түсіндіріледі. "Қажеттілік" сөзінің тезаурусы қызықты нәтиже береді; бұл қажеттілік, қажеттілік, қажеттілік — сол арқылы мотивацияның болуы жанама түрде көрсетіледі. Бір мезгілде "міндет" борыш ретінде түсіндіріледі, бұл жауапкершіліктің моральдық, адамгершілік мінез-құлық нормаларымен және адамдар арасындағы қарым-қатынастармен байланысын көрсетеді. Осылайша, орыс тілінде адамның жауапкершілігі оның міндеттерімен, борыштың дамыған сезімімен байланыстырылады және адамға жүктелетін немесе оның өз іс-әрекеттерінде есеп беру және олардың ықтимал салдары үшін өзіне кінәсін қабылдау міндеттемесі ретінде түсініледі.

Қазіргі уақытта жауапкершілік психологияның әртүрлі салаларында зерттеледі. Бұл ұғымның қатаң ғылыми анықтамасын беруге тырысқанымен, біраз қиындықтар туындайтындығына қарамастан, оның кейбір аспектілері кеңінен зерттелген.

Жауапкершіліктің пайда болуының объективті себебі, адамның әлеуметтік сипаты. Жауапкершілікте әлеуметтік жетілген адамды әлеуметтік жетілмеген адамнан ерекшелетінін атап айтуға болады..

Жауапкершілік ешқашан да болмайды, ол әрқашан тақырыпқа байланысты болады. Жауапкершілік субъектісінің болуы субъектіге жауапты, оған тапсырылған немесе оны орындау үшін қабылдаған объектіні және объектіні талап етеді. Субъект пен жауапкершілік объектісі арасындағы байланыстан тұжырымдаманың уақытша келешегі пайда болады: жасалған әрекеттің жауапкершілігі ретроспективті аспект болып табылады; не істеу керек екендігінің жауапкершілігі перспективалық аспект болып табылады.

Әдетте, жауапкершілік «қызмет» немесе «әлеуметтік қатынастар» ұғымымен тығыз байланысты. Осы тақырыптың кез-келген кезеңі кез-келген әлеуметтік қатынастардан «жауаптылық» түсінігін сипаттауы мүмкін, онда барлық отандық авторлар объективті және субъективті жағынан ерекшеленеді. Анисимовтың жазғанындай: «Моральдық жауапкершілік қоғамның (класс, адамдар және т.б.) моральдық қағидалар, әлеуметтік қажеттіліктерді білдіретін нормалар түріндегі командаларға жасайтын объективті талаптардың жиынтығы ретінде талдаудың кең әлеуметтік аспектісіне ие. Ол сондай-ақ субъективті, психологиялық мазмұндағы - сана-сезімнің түрі (жауапкершілік, міндет, ар-ождан және т.б.) түріндегі жауапкершілікте болуы мүмкін. Кез-келген әлеуметтік қатынас субъекті-субъект қатынасы. Сондықтан жауапкершілік субъектісінен басқа, оған жауап беру керек болатын тағы бір мәселе болуы керек. Соңғы кезде әдебиетте «билік» деп аталады. Уәкілетті орган жауапкершілік субъектісінің қызметін бағалайды және кінәсінің дәрежесі мен еңбегіне байланысты санкцияларды енгізеді.

Әлеуметтік қарым-қатынастың барлық жағдайларын екі үлкен сыныпқа бөлуге болады: ресми және бейресми. Ресурстық мекемелердің (әртүрлі, бірақ мемлекеттік мекемелер мен қоғамдық ұйымдар) өкілеттіктері мен қызметі заң күші бар ережелерге негізделеді және бейресми тұлғалар (жақын туыстар, достар, көршілер және әріптестер және т.б.) ұнатуларға, ұнамсызға, этикаға, қоғамдық пікірге және басқалары. Әрине, дананы жіктеу басқа негіздерде, мысалы, қызметтің дәрежесіне немесе мүдделі тараптарға қолданылатын санкциялар сипатына байланысты және т.б. болуы мүмкін. Бірақ олардың бәрі де жоғарыда аталған негізгі бөлімнен алынған. Зерттеудің нақты және уәкілеттілігі жоғары міндеттері сияқты, танылған және шынайы да күрделі қатынастарда кездеседі. Жеке адамның санасында олардың иерархиясы бар - жоғары билік біреуіне, екіншісі тікелей қабылданбайды және үшіншіге қатысты орталықтандырылады.

Жеке тұлғаның жауапкершілігінің бүкіл ауқымы оның жасына және әлеуметтік қарым-қатынастар жүйесіндегі ұстанымдарына байланысты өзінің рөлдік міндеттер жиынтығымен сипатталады. Адамның әлеуметтік қарым-қатынастар жүйесіндегі орны мен оған қатысты міндеті сыртқы жағынан оған берілген субъект үшін сыртқы жауапкершілікті сипаттайды. Мұндай көзқарас мәселенің субъективті аспектілерін қарау арқылы толықтырылуы тиіс. Этикада және психологияда сыртқы қаулылардың жеке адамның игерілуіне және ішкі заңы мен импульсіне айналуы жалпыға бірдей қабылданады. Бірақ әлеуметтік функцияларды игеру және адамның жауапкершілігін білуі көптеген факторлармен анықталады: танымдық, мотивациялық, сипаттамалық, ситуациялық, экологиялық және т.б. Нәтижесінде, субъективті жауапкершілік кейде объективті түрде бөлінеді.

Кез келген жағдайда, бақылаудың мақсаты - қызмет субъектісінің жауапкершілігін шектеу.

Жауапкершілік шарасы әртүрлі факторларға, объективті және субъективті жағдайларға байланысты, олар бір немесе басқа қызмет түрімен жүреді.

Маманның жауапкершілігі. «Жеке жауапкершілік» ұғымының анықтамасына сүйене отырып, біз «кәсіби жауапкершілік» ұғымының мазмұнын белгілейік. Ол қоғамның кәсіптік қызметтің ерекшеліктеріне байланысты адамға ұжымдар жасайтын сыртқы талаптарының көрінісі ретінде қалыптасады және кәсіби этика, кәсіби борыш пен қоғамға және өздерінің кәсіби іс-әрекеттерінің нәтижесі үшін жауап беру қажеттілігіне байланысты. Маман өзінің кәсіби қызметінде моральдық қағидаларды және кәсіптік нормаларды сақтап қалуды өз міндетіне алады. Бұл қоғамның талаптары бойынша ғана емес, жоғары кәсіптік өзін-өзі ақпараттандыру арқылы да міндетті. Сондықтан маманның жауапкершілігі оның кәсіби маңызды сапасы, өзін-өзі кәсіби іс-қимыл туралы, жалпы алғанда, жалпыға ортақ адамдар туралы есеп беру міндеті.

Біз келесі жұмыс бабындағы жауапкершілігін анықтадық: жауаптылық субъектінің көзқарасына, оның бейімделуіне, қажеттілігін орындауға дайын екендігін көрсетеді. Ол ішкі бақылаудың және жеке адамның егжей-тегжейін ішкі реттеуге арналған құрал болып табылады, ол өз қалауы бойынша саналы түрде және өз еркімен жүзеге асырады. Жауапкершілік талаптарды орындау немесе орындамау үшін жауап беру қажеттілігіне байланысты.

2. «Эмпатия» (ағылшын тілінде *empathy* - жанашырлық, мазасыздану, басқа біреуді өз орнына қойып көру қабілеті) - адамның басқа адамдардың тәжірибесіне эмоциялық жағынан жауап беру қабілеті. «Эмпатия басқа адамның субъективті қабылдауын, оның ішкі әлеміне енуін, оның тәжірибелерін, ойларын және сезімдерін түсінуді қамтиды» (Психологиялық сөздік, М., 1983, 413 б.).

Психологияда «эмпатия» тұжырымдамасы алғаш рет 1909 жылы пайда болды. Бұрынғы жұмыстарда зерттеушілер оны кең түсініктемеде - түсіну, сезімталдық, эмоционалдық қатыстылық ретінде пайдаланып, «қайырымдылық» ұғымын қолданды. «Эмпатия» терминін Титченер енгізді, ол эмпатия теориясымен сүю құбылысы туралы идеяларды қорытуда. Эмпатия тұжырымдамасымен байланысты мәселелердің кең ауқымы психотерапия, оқыту, әлеуметтік салаларда өзара әрекеттесу сияқты салаларда маңызды. Ауқымды зерттеулерге қарамастан, жалпыға бірдей қабылданған теория немесе мәселені бірдей түсіну жоқ. Қазіргі заманғы шетелдік психологияда эмпатия, әдетте, басқа адамның тәжірибесін әлемді *түсіну* қабілеті немесе басқа біреудің эмоционалдық өміріне қосылуға қабілеттілігі ретінде түсіндіріледі. Эмпатияны зерттеудің күрделілігі, ғылымда теориялық және тәжірибелік тұрғыдан аз дамыған, эмоционалдық жағдайдың мәселесі, тәжірибе мен мінез-құлық қарым-қатынасы және т.б. сияқты бірқатар мәселелерге тоқталды. Көзқарастардың әртүрлілігі эмпатия концепциясының дамуының теориялық болмауы, сондай-ақ эмпатияны құбылыс ретінде эксперименталды түрде зерттеу қиындықтарын көрсетеді.

Эмпатияның қолданыстағы анықтамаларын талдай келе, біз жиі кездесетін төрт адамды анықтай аламыз:

- 1) басқа сезімдер мен қажеттіліктерді түсіну;
- 2) оқиғадағы, өнер объектісінің, табиғаттың эмпатиясы;
- 3) екіншімен аффективтілік қатынастар, басқа мемлекеттің немесе топтың бөлінуі;
- 4) психотерапевтің құрылымы.

Әлбетте, бұл анықтамалар эмпатияны үдеріс немесе меншік ретінде білдіреді. Алғашқы үш адам эмпатияның процедуралық жағын қарастырады. Зерттеудің мақсаттарына байланысты түрлі бағыттардағы психологтар эмпатикалық өзара әрекеттесу процесінің когнитивтік немесе аффективтік аспектілерін ажыратады. Когнитивтік аспектісінде эмпатияға жақындағанда, оны тек таза қабылдауды (эмпатия Липпстің теорияларына негізделген) немесе оны байланыс жүйесінде процесс ретінде қарастыруға болатын үрдістер бар.

Америкалық психологияда адамның қарым-қатынасына қызмет ететін сезімтал әрекет ретінде эмпатияны кеңінен түсіну. Көбінесе, ол әлеуметтік сезімталдық тұжырымдамасымен сипатталады, яғни адамның басқа ой мен сезімдерін тану қабілеті, оның бағалауы мен өзін-өзі бағалауы болып табылады.

Адам арасындағы қарым-қатынас психологиясы мен жеке тұлғаның психологиясындағы ең танымал болып А. Даймонд ұсынған, эмпатияны түсіну: «Эмпатия - басқалардың ойларына, сезімдеріне, іс-әрекеттеріне көшу және оның үлгісіне сәйкес әлемді құрылымдау». А. Даймонд негізінен адамдардың бір-бірін қабылдауына, белгілі бір жағдайдағы жауаптарды болжауға қабілеттілігін зерттеді. Бұл эмпатия болжамды деп аталады.

В Бронфенбреннер эмпатияны әлеуметтік түсінік ретінде анықтайды, бір-бірінен адамдар арасындағы айырмашылықты түсінеді. Ол сондай-ақ болжаушы эмпатия бойынша зерттеулер

жүргізеді. Эмпатикалық өзара әрекеттестікті осы саладағы психологтар «ақылды коммуникация» ретінде түсіндіреді. басқа адамның ішкі әлемінің интеллектуалды қайта құрылуы.

Жиі кездесетін нәрсе - бұл эмпатияны сезімдік әрекеті ретінде түсіну. Бұл аспектісінде эмпатия объектінің сенсорлық білімі ретінде проекциялау және сәйкестендіру, басқа жерде орнықтыру, оның реакциясын алдын-ала білу, басқа біреудің эмоционалдық жағдайын түсіну, «басқалардың психикасына ену, басқалардың аффективті бағытын түсіну» қабілеті сияқты көрінеді.

Сондай-ақ, басқа адамның тәжірибесін көрген кезде адамның эмпатиясын эмоционалдық күйде қабылдайтын тәсіл бар. Г.С. Салливен және П. Фресс, мысалы, эмоциялық инфекция негізінде басқа сезімнің бөлінуі мүмкін деп санайды. Олар әртүрлі жағдайларда адамдардағы тәжірибенің ортақ екендігін көрсетеді: «ана -бала» қарым-қатынаста, сүйіспеншілік қарым-қатынаста, группада, топта және т.б.

Психоанализ мектебінде эмпатия науқаспен тиімді өзара әрекеттесуді қамтамасыз ететін дәрігердің қасиеті деп қарастырылады. Мысалы, Унал адамның шынайы күйлерін түсіну қабілетін көрсете білді,

егер қорғаныс механизмдері оның мінез-құлқын бұрмаласа (сезімтал болса, эмоционалдық жай-күйі арқылы ол мінез-құлықта жақсы көрінеді).

Әлеуметтік необихевиоризм деп аталатын ағымында эмпатияны мінез-құлық ретінде зерттеу Липпс, Мак Дауголл, Олпорт, Хемфри сияқты имитация идеясына негізделген әлеуметтік оқыту контексіне енгізілген.

Бандура және оның ізбасарлары сыйақы инструментальдық сипатын қабылдамады. Олардың пікірінше, күшейту оқытудың басты факторы емес. Байқаушы модельдің мінез-құлқын тек үлгідегі сыртқы сигналдарға жауап ретінде ғана көре алады. Модельдік жауаптар белгілі бір жағдайларда іске асыратын байқаушыдан ішкі мүмкіндік жауаптарды тудырады. Басқаша айтқанда, байқаушы объектінің жауап беру жүйесін түсіндіріп, оларды жаңғыртады, Бандура оқытудың түрі (vicarious), ал байқаушының эмоционалдық тәжірибесі - ауыстыру тәжірибесі деп атайды. Осылайша, эмпатия ауыстыру тәжірибесі немесе ауыстыру тәжірибесінде арнайы оқыту түрі ретінде қарастырылады.

Психологиядағы гуманистік көзқарастың өкілі К.Роджерс эмпатия процесінің келесі маңызды ерекшеліктерін анықтайды:

- эмпатизатордың эмпатия үдерісінде өз позициясын сақтау қабілеті;
- эмпатия процесі сәйкестендіру үдерісіне айналмауы үшін эмпатикалық психологиялық қашықтықтың болуы;
- эмпатизатордың қабілеті эмпатияға эмоционалды жағымды әсер етпейді (яғни эмпатияны көрсету), бірақ өмір сүру мүмкіндігі бар;
- эмпатия процесінің динамикалық сипатын сақтау қабілеті, өйткені оның статикалық сипаты эмпатия процесінің сипатына қайшы келеді.

Ол былай деп жазады: «Клиенттің жеке әлемін өзіндікіндей сезіну, бірақ бұл сапаның жоғалтпай сезінуі - секілді, эмпатия. Клиенттің ашулануын, қорқынышын немесе ыңғайсыздығын сезініп, олар секілді өзіндікі болды, бірақ өзіннің ашулануын, қорқынышын немесе уайымсыздығын болмады». Автор: «Егер бұл сапа жоғалса, онда біз» сәйкестендіру »жағдайымен айналысамыз.

Эмпатия зерттеушілері оның ең маңызды функцияларының екеуін тапты:

1. Эмпатия мінез-құлықтың детерминасы ретінде әрекет етеді және осы аспекте альтруисттік мінез-құлықпен байланысты.

2. Эмпатия - бұл адамның нысаны болып табылатын танымның ерекше эмоционалдық нысаны.

Кеңестік психологтар А.А. Бодалев, Т.П. Гаврилова, С.Л.Рубинштейн, Б.М. Теплов және басқалар адамгершілік таным мен эмоционалдық бастаманың әрекеті ретінде өзгелердің тәжірибесіне көз жеткізеді. Т.П. Гаврилова былай деп жазады: «Эмпатия - басқа сезінетін сезімнің тәжірибесі, бірақ шын мәнінде өз кемшіліктері бар тәжірибе. Осындай сезімдер пайда болады, өйткені ол бұрынғы тәжірибесінде ұқсас нәрсені бастан кешірді, болашақта осындай жағдайға тап болу мүмкіндігіне ие...Сүйіспеншілік - бұл қабылданған өнегелік нормалар мен эмоционалды-моральдық қатынастар тәжірибесі арқылы айқынырақ саналы нысаны.Мейірімділікке қарағанда, қайырымдылық басқа біреудің қиындықтарын бейнелейді, ол оның көңіл-күйін есепке алмай, тәжірибелі болады ».

Г.Ф.Михальченко адамгершілік бағдарландырылған қарым-қатынастағы және өзара әрекеттесу жағдайында көрінетін, жеке басының игілігі ретінде эмпатияны көреді.

С.Б. Борисенко эмпатияның келесі компоненттерін анықтайды:

1) жеке басын басқа адамдармен салыстыра білу ретінде эмоционалдық сәйкестендіру; 2) жеке тұлғаны жағдайды басқа адамның тұрғысынан көру қабілеті ретінде көрсету; 3) адамның моральдық сана-сезімі.

Бір-бірінің қуанышының эмпатиясы эмпатияның құрамдас бөлігі ретінде өте сирек түсініледі.

Жауапкершіліктің пайда болуының объективті себебі, адамның әлеуметтік сипаты. Жауапкершілікте әлеуметтік жетілген адамды әлеуметтік жетілмеген адамнан ерекшелетінін атап айтуға болады..

Жауапкершілік ешқашан да болмайды, ол әрқашан тақырыпқа байланысты болады. Жауапкершілік субъектісінің болуы субъектіге жауапты, оған тапсырылған немесе оны орындау үшін қабылдаған объектіні және объектіні талап етеді. Субъект пен жауапкершілік объектісі арасындағы байланыстан тұжырымдаманың уақытша келешегі пайда болады: жасалған әрекеттің жауапкершілігі ретроспективті аспект болып табылады; не істеу керек екендігінің жауапкершілігі перспективалық аспект болып табылады.

Әдетте, жауапкершілік «қызмет» немесе «әлеуметтік қатынастар» ұғымымен тығыз байланысты. Осы тақырыптың кез-келген кезеңі кез-келген әлеуметтік қатынастардан «жауаптылық» түсінігін сипаттауы мүмкін, онда барлық отандық авторлар объективті және субъективті жағынан ерекшеленеді. Анисимовтың жазғанындай: «Моральдық жауапкершілік қоғамның (класс, адамдар және т.б.) моральдық қағидалар, әлеуметтік қажеттіліктерді білдіретін нормалар түріндегі командаларға жасайтын объективті талаптардың жиынтығы ретінде талдаудың кең әлеуметтік аспектісіне ие. Ол сондай-ақ субъективті, психологиялық мазмұндағы - сана-сезімнің түрі (жауапкершілік, міндет, ар-ождан және т.б.) түріндегі жауапкершілікте болуы мүмкін .

Кез-келген әлеуметтік қатынас субъекті-субъект қатынасы. Сондықтан жауапкершілік субъектісінен басқа, оған жауап беру керек болатын тағы бір мәселе болуы керек. Соңғы кезде әдебиетте «билік» деп аталады . Уәкілетті орган жауапкершілік субъектісінің қызметін бағалайды және кінәсінің дәрежесі мен еңбегіне байланысты санкцияларды енгізеді.

Әлеуметтік қарым-қатынастың барлық жағдайларын екі үлкен сыныпқа бөлуге болады: ресми және бейресми. Ресурстық мекемелердің (әртүрлі, бірақ мемлекеттік мекемелер мен қоғамдық ұйымдар) өкілеттіктері мен қызметі заң күші бар ережелерге негізделеді және бейресми тұлғалар (жақын туыстар, достар, көршілер және әріптестер және т.б.) ұнатуларға, ұнамсызға, этикаға, қоғамдық пікірге және басқалары. Әрине, дананы жіктеу басқа негіздерде, мысалы, қызметтің дәрежесіне немесе мүдделі тараптарға қолданылатын санкциялар сипатына байланысты және т.б. болуы мүмкін. Бірақ олардың бәрі де жоғарыда аталған негізгі бөлімнен алынған. Зерттеудің нақты және уәкілеттілігі жоғары міндеттері сияқты, танылған және шынайы да күрделі қатынастарда кездеседі. Жеке адамның санасында олардың иерархиясы бар - жоғары билік біреуіне, екіншісі тікелей қабылданбайды және үшіншіге қатысты орталықтандырылған. Жеке тұлғаның жауапкершілігінің бүкіл ауқымы оның жасына және әлеуметтік қарым-қатынастар жүйесіндегі ұстанымдарына байланысты өзінің рөлдік міндеттер жиынтығымен сипатталады. Адамның әлеуметтік қарым-қатынастар жүйесіндегі орны мен оған қатысты міндеті сыртқы жағынан оған берілген субъект үшін сыртқы жауапкершілікті сипаттайды. Мұндай көзқарас мәселенің субъективті аспектілерін қарау арқылы толықтырылуы тиіс. Этикада және психологияда сыртқы қаулылардың жеке адамның игерілуіне және ішкі заңы мен импульсіне айналуы жалпыға бірдей қабылданады. Бірақ әлеуметтік функцияларды игеру және адамның жауапкершілігін білуі көптеген факторлармен анықталады: танымдық, мотивациялық, сипаттамалық, ситуациялық, экологиялық және т.б. Нәтижесінде, субъективті жауапкершілік кейде объективті түрде бөлінеді.

Кез келген жағдайда, бақылаудың мақсаты - қызмет субъектісінің жауапкершілігін шектеу.

Жауапкершілік шарасы әртүрлі факторларға, объективті және субъективті жағдайларға байланысты, олар бір немесе басқа қызмет түрімен жүреді.

Маманның жауапкершілігі. «Жеке жауапкершілік» ұғымының анықтамасына сүйене отырып, біз «кәсіби жауапкершілік» ұғымының мазмұнын белгілейік. Ол қоғамның кәсіптік қызметтің ерекшеліктеріне байланысты адамға ұжымдар жасайтын сыртқы талаптарының көрінісі ретінде қалыптасады және кәсіби этика, кәсіби борыш пен қоғамға және өздерінің кәсіби іс-әрекеттерінің нәтижесі үшін жауап беру қажеттілігіне байланысты. Маман өзінің кәсіби қызметінде моральдық қағидаларды және кәсіптік нормаларды сақтап қалуды өз міндетіне алады. Бұл қоғамның талаптары бойынша ғана емес, жоғары кәсіптік өзін-өзі ақпараттандыру арқылы да міндетті. Сондықтан

маманның жауапкершілігі оның кәсіби маңызды сапасы, өзін-өзі кәсіби іс-қимыл туралы, жалпы алғанда, жалпыға ортақ адамдар туралы есеп беру міндеті.

Біз келесі жұмыс бабындағы жауапкершілігін анықтадық: жауаптылық субъектінің көзқарасына, оның бейімделуіне, қажеттілігін орындауға дайын екендігін көрсетеді. Ол ішкі бақылаудың және жеке адамның егжей-тегжейін ішкі реттеуге арналған құрал болып табылады, ол өз қалауы бойынша саналы түрде және өз еркімен жүзеге асырады. Жауапкершілік талаптарды орындау немесе орындамау үшін жауап беру қажеттілігіне байланысты.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- 1.Zhigitbekova B.D., Psihologiyadaғы әлеуметтік сәjkestendiru мәselesi // Abaj atyndaғы ҚазҰПУ-нің habarshysy. «Psihologiya» seriyasy, №3(60), 2019. – S.175-178.*
- 2.Zhigitbekova B.D.Оқыту үрdisinde psihologiyalyқ treningti қoldanu // Abaj atyndaғы ҚазҰПУ-нің habarshysy.«Psihologiya» seriyasy, 2017. – S.36-39.*
- 3.Zhigitbekova B.D., Kanaeva S.T. – Toptyқ psihologiyalyқ treningtegi psihogimnastikanyң орny zhәне rөli // Abaj atyndaғы ҚазҰПУ-нің habarshysy. «Psihologiya» seriyasy, №4(53), 2017. – S.61-66.*
- 4.Ukke, Yu.V. Problemy psihologii professij v SShA // Voprosy psihologii. – 2003. - № 1. – S. 169 – 179.*
- 5.Issledovanie problem psihologii tvorchestva. / Pod red. Ya.A. Ponomareva. – M., 2004. – 336s.*
- 6.Ryabikina, Z.I. Lichnost'. Lichnostnoe razvitie. Professional'nyj rost. – Krasnodar, 2008. – 236 s.*